

Øst. Vest. Hjemme...øh... : Om kulturelle identiteters menneskeligt snørklede vejeⁱ

Identitetsdannelse i multikulturelle miljøer viser med al tydelighed, at traditionelle kulturelle identiteter er under forandring. Nye identifikationskategorier opstår blandt andet blandt unge med indvandrerbaggrundⁱⁱ i Danmark.

Af Adam Aisen

Hvilken tilknytning føler unge med indvandrerbaggrund til Danmark? Et land de er født i eller har boet i størstedelen af deres unge liv. Hvordan oplever de deres hverdag som unge i det danske samfund? Føler de sig mon hjemme her i Danmark? Eller giver det overhovedet mening at tale om 'hjem' som et konkret sted? Måske skal det snarere opfattes som kontekstuel oplevede tilhørsforhold, dvs. som sammensatte og til tider komplekse og kontrastfulde identifikationer, som veksler alt efter tid, situation og loyalitetsforhold?

Min egen undersøgelse af kulturel identitetsdannelse blandt en gruppe drenge med indvandrerbaggrund pegede på dette sidste som det bedst dækkende svar. Dermed læner jeg mig teoretisk op ad bl.a. den danske kultursociolog Flemming Røgilds. Han mener, kulturel identitet kan opfattes som kontekstuel konstruerede kulturelle markører, der fungerer som "mere eller mindre ustabile identifikationspunkter" (Røgild 1995: 251). Dvs. at vi i kulturer oplever og finder noget, vi identificerer os med, og som giver os en både subjektiv og kollektiv forståelse af vores virkelighed. Ifølge denne teori arbejder vi kontinuerligt på - ud fra den kontekst vi orienterer os i - at afklare med os selv, hvem vi er, og hvem og hvad vi identificerer os med.

Den teori accepterer jeg altså. Alligevel er det mit ønske at drive spørgsmålene om kontekstuel, kulturel identifikation videre. Spørgsmålene om hvor og hvordan, drengene føler sig 'hjemme', er derfor spørgsmål, der kan belyses nærmere. Disse spørgsmål interesserer mig af den grund, at de dels kan nuanceres, og dels præcisere den kompleksitet, identifikationsprocesserne indeholder. I den følgende artikel forsøger jeg at bidrage til dette formål.

Jeg møder Mustafa, Tahir, Najib, Umar, Taiⁱⁱⁱ og små 20 andre drenge som en del af et ca. tre måneder langt feltarbejde i en fodboldklub i Gellerup udenfor Århus.^{iv} Fodboldaktiviteten er en integreret og betydningsfuld del af deres fritidsliv. Den indgår i drengenes kulturelle hverdags-oplevelser, og fodboldaktiviteten relaterer sig dermed også til deres identitetsdannelsesprocesser.

Men jeg er blot i fodboldklubben i rollen som deltagende observatør, dvs. at jeg efter aftale med fodboldklubbens formand og holdets træner for en periode indgår som medlem af klubbens ynglingeholds-trup. Jeg træner dermed fast med drengene to gange om ugen, og jeg følger med ud til holdets hjemme- og udekampe. På den måde kommer jeg tæt på drengenes indbyrdes fællesskab og kommunikationsformer, både på banen, i

omklædningsrummet og i klubhuset. I samtlige måneder fører jeg dagbog over alt fra de indtryk, jeg gør mig, over samtaler jeg fører med drengene til refleksionerne over min egen tilstedeværelse og evne til at falde til blandt de over ti år yngre drenge. Det er netop, hvad der gør mit ophold til deltagende observation. Mit samvær med drengene har hverken skjulte motiver eller sker på distance.

Drengene ved derfor godt, hvorfor jeg er der. Jeg har gjort det klart for hele holdet, at min tilstedeværelse er som del i mit sidste store projekt på min uddannelse, som jeg forklarer dem. Jeg føler det er nødvendigt, da jeg også har til hensigt at interviewe flere af dem. Jeg vil dog først vælge hvem, når jeg har lært dem alle lidt at kende. Det er et valg, jeg træffer i forhold til de tematikker, jeg på forhånd ønsker at orientere mig imod, og som er identitetsdannelse og forholdet til andre unge i en multikulturel og multi-etnisk kontekst. Det er samtidig et valg, som stemmer overens med min tidsplan. Her er jeg nødvendigvis pragmatisk i min metodiske tilgang.

De af drengene, som kommer til orde i denne artikel, er således blevet interviewet som led i en større undersøgelse. Samtlige drenge interviewede jeg på tomandshånd og ud fra en spørgeguide, som skulle bringe os gennem en række emner, som jeg på forhånd havde udvalgt.^v Dermed ikke sagt, at vores samtaler alene bragte os omkring de på forhånd ønskede områder. Vi kom også ind på emner, jeg end ikke havde turde håbet på. Og gudske lov for det.

Derfor er ordet samtale i virkeligheden den bedste betegnelse på den situation, hvorfra jeg henter det materiale, som jeg citerer fra i denne artikel. Nedenfor vil jeg anvende drengenes udtalelser og refleksioner over det at befinde sig i Danmark til at diskutere, hvordan behovet for at finde sig til rette i kendte omgivelser, at finde tryk i hverdagens interaktioner, samt at indgå i tillidsvækkende fællesskaber bliver en del af unge med indvandrerbaggrunds identitetsdannende arbejde.

Men når man er 16 og 17 år og går i niende eller tiende klasse, er universitetet imidlertid noget diffust noget. Det kommer tydeligt til udtryk efter to uger i klubben, da Mustafa spørger mig, om jeg er færdig med mit projekt. Vi løber ved siden af hinanden, rundt om fodboldbanen og er i færd med opvarmningen. Jeg træner fast sammen med dem for at komme ind på livet af dem og for at få noget gods til de individuelle interviews, jeg senere skal udføre med flere af drengene i fodboldklubbens lille lyseblå klubhus. Jeg svarer ham, at jeg dårligt er kommet i gang endnu. Jeg nævner ikke at sige, at min specialeproces er startet over to måneder tilbage. "Ser du", forklarer jeg, "man har et halvt år til at gøre projektet færdig". Jeg

besværer ham ikke med alle detaljerne om studerende, hvis specialer trækker længere ud – som mit eget senere skulle komme til. Mustafa siger: "Kan du ikke bare gøre det færdigt på et par uger og så holde fri resten af tiden?" Samme aften skriver jeg i min dagbog: Boys will be boys... I en tid med stor mobilitet og migration er "traditionelle ideer om hjem, hjemland og nation blevet destabiliseret" og mere "progressive forestillinger om hjem" er nødvendige, skriver kommunikations- og medieforskeren David Morley (Morley 2000: 3, 6) i sin diskussion af nutidige opfattelser af hjem: "thus home may not so much be a singular physical place fixed in a particular place" (ibid: 47). I det perspektiv er et lighedstegn mellem territorium og identitet problematisk, fordi fællesskaber tages for givet, og det blokerer for analyser af blandingskulturer og de identifikationsformer, der bl.a. overskrider etniciteter (Caglar 1997: 175). Men det er svært at negligere behovet for at føle sig hjemme et sted, i nogle særlige omgivelser eller simpelthen som menneskelige relationer, fordi det at føle sig hjemme giver tryk og for drengene bidrager til den identitetsdannelse, de – som andre unge – reflekterer over i ungdomsårene.

Flere af drengene fortæller mig, at de oplever en form for distance, når oprindelseslandet besøges. De føler sig som gæster, og rejsen tilbage til Danmark forbindes derfor med en følelse af at komme hjem. Najib udtrykker sin følelse af at være hjemme i Danmark ved at sige, at han har boet her hele sit liv: "Og hvis jeg nu skulle tage til Libanon, så kan jeg kun være der i tre-fire måneder. Så kan jeg ikke klare det mere, fordi de har nogle andre regler for, hvordan de lever og sådan noget. (...) Jeg kender næsten alle reglerne her nu. Så jeg ved, hvad jeg skal gøre, hvad jeg må, hvad jeg ikke må. Men dernede, jeg kender ikke så meget til det."

Følelsen af at være hjemme i Danmark er altså ikke alene forbundet med opvæksten i det danske samfund. Den påvirkes også af de følelser, forholdet til oprindelseslandet fremkalder. Eftersom flere af drengene op til flere gange har været i familiens oprindelsesland i ferie-perioderne, opstår der i mange tilfælde et ambivalent forhold til dette 'andet hjemland'. Denne ambivalens giver sig udslag i en både-og-følelse, og det at have et hjemland bliver netop et relativt begreb som også overføres til tilværelsen i Danmark.

Hos Tahir træder ambivalensen markant frem. Han reagerer positivt på spørgsmålet, om han føler sig hjemme i Danmark, men tilføjer så: "Det skulle jeg jo føle. Så... Men når jeg rejser til Iran, så er det ligesom, at jeg er på ferie og sådan, men stadigvæk, inderst inde, så ved jeg godt, at det er mit hjemland, jeg kommer derfra. Det er jeg også stolt af. Så inderst inde ved jeg godt, at jeg kommer derfra, men jeg føler mig hjemme her."

Jeg forfølger Tahirs svar og spørger ham hvad han føler når han er i Iran? Han tager en slurk af den cola, jeg har købt til ham. Så sætter han igen flasken på bordet, så det giver et lille bump, der senere kan høres på interviewbåndet:

"Jamen, så er det bare som om jeg er på ferie og sådan. At det bare er ligesom Spanien hvor man bare sådan.... Altså jeg ved at jeg bare er derovre som turist. (...) Inderst inde, så ved jeg at Danmark er mit hjemland."

Jeg nikker accepterende og godtager, at hans svar er et præcist udtryk for den uklarhed, som trænger sig på, når vi berører emnet. Forholdet til familiens oprindelsesland er langt fra afklaret. Det er forbundet med en del ambivalente følelser, men samtidig findes en tilknytning, som for mange hænger tæt sammen med bevidstheden om familiemedlemmer i oprindelseslandet.

Generelt set udtrykker drengene dog en lyst og trang til at betegne Danmark som det sted, hvor de reelt set oplever sig selv på 'hjemmebane', dvs. hvor de føler sig trygge i deres daglige omgivelser. Det er her, deres hverdag udspiller sig, her de har deres venner og nære familie. Det er her de fleste nærværende minder fra deres liv ligger, og kendskabet til danske forhold er trods alt større end til familiens oprindelsesland.

At der i følelsen af at være hjemme i Danmark alligevel tages forbehold, hænger for drengene ofte sammen med en oplevelse af marginalisering eller diskrimination fra det omgivende samfund. De fortæller samstemmende, at folk ofte ser skævt til dem, eller at folk på gaden simpelthen går i en bue uden om dem – særligt når de går sammen i grupper. På den baggrund kan man sige, at de udvikler en særlig sensitivitet overfor andre menneskers verbale og nonverbale afvisninger. Flere af drengene nævner desuden medierne som en væsentlig årsag til, at de føler sig udsatte i samfundet, ligesom medierne bidrager til de - ofte negative – generaliseringer, som de føler sig fanget i.^{vi}

Men drengene afviser alle at være blevet udsat for grov racisme, og de distancerer sig på interessant vis fra de fordomme, de møder i deres hverdag. Den distance er interessant, fordi de, som flere af dem roligt bemærker, hævder at være blevet "lige glade" med at blive kaldt "perker", "sorte svin", eller blive råbt efter at de – ironisk nok - skal "rejse hjem".^{vii}

Når jeg spørger drengene, hvad de mener med fordomme, fortæller de typisk, at de dels har oplevet eller hørt fra venner, at folk på gaden - også andre unge danskere - virker angste for dem. Dels føler de sig overvågede bl.a. af vagter, når de færdes i byen som andre unge mennesker. Denne oplevede 'overvågning' finder særligt sted i butikker og storcentre. Flere af drengene udtrykker stor irritation over dette, og selvom de ikke står fuldstændigt uforstående overfor vagternes motiver, intensiveres følelsen af uforskyldt at tiltrække sig negativ opmærksomhed:

"Jeg kan godt forstå dem. Ja, selvfølgelig kan jeg det. Fordi der kommer jo mange - sådan fem-seks stykker [sammen] - og det er så drenge hele bundet, og hvor de kommer og fylder deres jakker op med parfume og sådan noget, og så går hen og sælger det. Men vi var jo sammen med piger. Så jeg kan godt forstå, at de gør sådan. Det er helt forståeligt. Men lige i det øjeblik, der kan man godt virke sådan; hvorfor lige mig, jeg gør jo ikke sådan noget. Hvorfor gør han så det mod mig? Og der er jo også andre der står og kigger. Så bliver man også sådan lidt ydmyget. Det er ikke særlig sjovt", fortæller Tahir om mødet med en vagt, som bad ham og nogle andre om ikke at gå sammen, fordi det virkede "mistænkeligt".

Fornemmelsen af, at mennesker på gaden eller andre unge både på gaden og i skolen somme tider virker

fordomsfulde eller direkte bange for dem, fremkalder hos nogle en følelse af at blive holdt på afstand fra det omgivende samfund. Det resulterer i, at grænserne for hvornår, de føler sig udsat for en ikke-biologisk racisme, flyttes.^{viii} En form for stærk sensitivitet i forhold til andre menneskers verbalt og kropsligt udtrykte nervøsitet reflekteres igen i en kontekst, hvor irritation sættes i forhold til en forståelse bl.a. for særlige begivenheder, der påvirker den offentlige debat, som f.eks. en massevoldtægt begået af unge drenge med indvandrerbaggrund. Jeg er fortsat i mit interview med Tahir. Han siger:

"Jeg har lagt mærke til, at hvis jeg nu går bag en pige, så begynder hun at gå lidt hurtigere. Det er jo også pga. de der drenge i Bispehaven, med det der skete derude. Så det kan godt være lidt irriterende. (...) Det er ikke noget, de har sagt, men det er noget jeg har lagt mærke til."

Man kan forklare en del af den fordomsfuldhed, drengene oplever, i reaktioner på den gruppekultur som de selv finder stor tryghed i; at bevæge sig i grupper giver fællesskab, og de opnår en større følelse af selvtillid. Man tør råbe igen eller skride til voldelige modangreb, når man føler sig krænket. Derfor føles afmagten også desto større når man færdes få sammen eller alene og ikke opfatter sig selv som truende overfor andre.

Et par dage før samtalen med Tahir havde Sami refereret følgende episode for mig. Vi var et pænt stykke inde i interviewet, og han havde vist sig overraskende åben og tillidsfuld:

"Jeg har også prøvet, at der var én, som sagde noget racistisk til min lillesøster, og hvor jeg sagde [til ham], at han skulle tale pænt. Det var sådan en mand, en ældre mand. Jeg sagde at han skulle lade være med at sige det. Hun sad på et bussæde, altså på sædet. Så sagde han: Fjern dig din lille neger. (...) Så kiggede jeg lige tilbage; hvorfor fanden sagde han det til min lillesøster? Der står oppe på vinduet (...), at hvis der kommer en ældre mand, så skal man selvfølgelig flytte sig, men hun havde jo ikke set ham. Han stod bagved. (...) Okay, så kiggede jeg bare sådan: Du må gerne sige det på en lidt pænere måde. (...) Han var jo en ældre mand. Jeg kan jo ikke stå og råbe og skribe af ham. (...) Men, så sagde jeg bare: Kom, vi finder et andet sæde."

Samis beretning havde indeholdt flere typiske elementer: Dels hvad man som ung med indvandrerbaggrund kan blive udsat for, dels hvordan man tilpasser sin reaktion alt efter situationens omstændigheder. I den beskrevne kontekst udviste Sami, hvad jeg vil betegne tolerant refleksivitet. Med det mener jeg, at Sami i situationen, sandsynligvis af erfaring, bevidst valgte at acceptere den nedlæthed, han og hans lillesøster blev mødt med. Derved afværgede han en tilspidsning af situationen, om end dette stadig – flere år efter – indgår i de erindringer, han bygger sin identitet i Danmark op omkring. Der er altså tale om min fortolkning af den måde Sami, som ung med indvandrerbaggrund i Danmark, refleksivt forholder sig til og agerer på hverdagsoplevelser.

Selvom unge danskere med indvandrerbaggrund udvikler særlige kompetencer til det at færdes i skiftende kulturelle

kontekster^{ix}, så søger de fortsat identitetsmæssige afklaringer og ståsteder. For at kunne analysere og begribe kulturelle identiteter og multikulturelle identitetsdannelsesprocesser skal situation og kontekst inddrages. Det er ofte situationen, der bestemmer, hvad man føler sig som. På samme måde er spørgsmålet om, hvor man f.eks. føler sig hjemme, noget, man analytisk set altid må holde op imod den kontekst, hvori følelsen kommer til udtryk. Hvilke nye indsigter kan man derfor opnå ved at godtage Flemming Røgilds' teori (Røgild 1995: 253) om at disse unge er "tvunget til at leve med hjemløsheden som hjem" som muligt nyt identifikationsparadigme?

Røgilds opfatter, som nævnt ovenfor, kulturelle identiteter som identifikationsvalg, der foretages alt efter sammenhængen, dvs. hvor man befinder sig, og hvem man er sammen med. Der følger derfor et *hvordan* til traditionelle spørgsmål om, hvor man føler sig hjemme, og hvad man identificerer sig med. Antropologen Nigel Rapport og socialantropologen Andrew Dawson foreslår, at man definerer hjem som der, 'hvor man bedst kender sig selv' (Dawson 1998a: 9): 'where 'best' means 'most', even if not always 'happiest'. Here, in sum, is an ambiguous and fluid but yet ubiquitous notion, apposite for a charting of the ambiguities and fluidities, the migrancies and paradoxes, of identity in the worlds today" (ibid).

Rapport og Dawson argumenterer i overensstemmelse med denne opfattelse af identitet, og i tråd med sociologen Anthony Giddens' teori om refleksivitet, for en bevægelig opfattelse af hjem, som de mener passer bedre til mange menneskers situation i dag:

It is in and through the continuity of movement that human beings continue to make themselves at home; seeing themselves continually in stories, and continually telling the stories of their lives, people recount their lives to themselves and others as movement. (Rapport & Dawson 1998b: 33)

Kategoriseringer af kulturel identifikation kan derfor pege på, hvordan det identitetsmæssige arbejde fungerer kreativt og refleksivt – om end sandsynligvis også nødtvungen. Najib mener f.eks. selv at han er mellem 25-50 % dansker. Mustafa tænker både på sig selv som udlænding, muslim, araber, palæstinenser, og som dansker, udover at han er Mustafa, en dreng og et ungt menneske med alt hvad det indebærer.

Flere af drengene fortæller endvidere at de føler sig som danskere, når de f.eks. er i udlandet, om end det ikke altid er entydigt. Bl.a. siger Mehdi at han var "i Tyskland for nogle måneder siden, og så spurgte de, hvor jeg kom fra. Så sagde jeg Danmark. Jeg vidste ikke hvad jeg skulle sige, om jeg skulle sige Iran". Alligevel siger Mehdi umiddelbart efter, at han føler sig som "udlænding" i Danmark. Dette mønster gentager de fleste af drengene. De har svært ved at føle sig accepterede, når de er i Danmark. Eksempelvis konstaterer Mustafa:

"Altså, der er noget vi går og siger til hinanden; vi bliver mindet om, at vi er udlændinge hver eneste dag. Selvom jeg går derude og bare skal til højre eller venstre, så

ved jeg, at jeg vil blive mindet om, at jeg er udlænding. Det gør vi på skolen, ude på gaden, hvordan folk kigger på os, hvis jeg ser nogle gøre sådan, snakker med nogle, peger på os, så ved jeg, at jeg bliver mindet om, at jeg er udlænding. Selvom jeg er dansk statsborger. (...) Man kan godt se på mig, at jeg er udlænding, altså vil jeg altid være udlænding for danskere. (...)"

"Betyder det meget for om du kan føle dig som dansker", spørger jeg ham.

"Altså... [Pause] Jeg ved det ikke", svarer han og kigger ned. Den pause, som følger, virker påfaldende, fordi Mustafa taler meget og hurtigt. Klubhuset bliver fyldt med en sigende tavshed, men inden jeg får formuleret et nyt spørgsmål, begynder Mustafa at smile, lidt forlegent, så hans bøjle skinner i det lys, der rammer os fra vinduet.

Drengenes løbebaner har bevæget sig ad modsatrettede ruter. Nogle har som børn kun haft venner af samme etnicitet som dem selv. De tager nu i større grad del i tværetniske fællesskaber, her iblandt med danskere. Andre foretrækker nu fællesskaber med unge af samme etnicitet som dem selv og har bevæget sig i en modsat retning. Atter andre har haft en mere stabil kontakt til danske børn.

I disse sammenhænge spiller beboelse, skole, fritidsinteresser og familie en rolle. Fælles for drengene er, at de generelt omtaler sig selv og på mange planer identificerer sig som "udlændinge". På den måde konstruerer de og finder sammen i en forholdsvis neutral, åben og tværetnisk kulturel identifikation.

Oplevede kulturelle forskelligheder indgår i denne kontekstuelle identifikation, og den over direkte indflydelse på, hvordan drengene opfatter og omtaler sig selv og andre unge med indvandrerbaggrund i forhold til den kategori, som udlændingebetegnelsen står i forhold til; at være dansker. Det blev tydeligt for mig både under samtlige af de samtaler, jeg havde med drengene, og når jeg var sammen med dem før, under og efter træning. Her blev jeg ved flere lejligheder omtalt som "dansker" i samme sætning, som de omtalte sig selv - eller gruppen af drenge - som "udlændinge".^x

De af drengene, som har danske venner, skal ikke nødvendigvis omstille sig fuldstændig for at være sammen med danskere. Men mange omtaler det alligevel som nemmere at være sammen med andre udlændinge. Umar, som har gået på en arabisk privatskole, reflekterer over det at skulle overskue flere kulturelle kontekster. Her udvider han betegnelsen af sig selv og sine venner som udlænding til også at gælde for resten af familien:

"Når jeg er sammen med familien, så tænker jeg, at jeg er udlænding. Jeg er ligesom dem. Men når jeg er sammen med danskere, så tænker jeg, at nu er jeg dansker, nu skal jeg gøre ligesom de gør og være med i det, de gør. Men ikke på den måde at gå ud og drikke, når danskerne drikker. Så skal jeg ikke drikke. Eller spise svin. Men når vi skal et sted hen sammen, så tager jeg af sted med danskere og hygger mig sammen med dem. Så er jeg dansker. På det tidspunkt er jeg dansker, så er jeg ligesom dem. Men når jeg er sammen med min familie (..), så er jeg udlænding, for dem. (...) Jeg skal ikke vise, at jeg er dansker foran dem, altså snakke dansk foran min far og min mor. Det skal jeg ikke. Jeg skal have respekt for dem og snakke samme sprog, som de gør, så de kan forstå, hvad jeg siger. Men når

jeg er sammen med danskere, så skal jeg have respekt for dem og snakke et sprog, de kan. Så jeg skifter."

Jeg vælger at spørge lidt nærmere indtil Umars oplevelse af denne 'skiften', fordi han også fortæller mig, at det tidligere var svært at være sammen med danskere. "Hvordan kan det være?"

"Fordi før gik jeg kun med udlændinge. Jeg havde nemt ved at være udlænding sammen med min familie, men jeg havde svært ved at være dansk sammen med danskere. Nu, hvor jeg har lært danskere at kende, er det nemmere."

At håndtere kulturel omskiftelighed er for nogle noget, der gradvis skal trænes. Andre lærer det ved at gå afslappet til værks. De finder tryk i deres kulturelle arv, men er samtidig på andre områder som andre unge, der dagligt skifter mellem forskellige kontekster. Tahir mener ikke, det volder ham vanskeligheder, at disse kontekster kulturelt set kan betegnes som forskellige:

"På en måde kan man sige, at jeg er vokset op med to forskellige kulturer, men det har ikke skabt sådan nogle konflikter", slutter han brat da hans mobiltelefon ringer lokalet op. Han spørger pænt om lov til at besvare opkaldet. Jeg nikker, og han slår over i persisk for, grinende, at føre en kort samtale med en god ven. Tahir fremstår med ét for mig som en af de unge, der både i tanke og handling formår at færdes ubesværet i det multikulturelle danske landskab.

Alligevel ved jeg ved eftertanke, at det ikke er så enkelt igen. I situationen – som i mange andre tilfælde – forekom Tahir imidlertid så afslappet og fuld af overskud, på trods af de mange sprog og de mange kulturelle hensyn, han skulle tage. Men det må netop ikke glemmes, at også dette er en strategi til at komme gennem hverdagen, en strategi som kræver længere tids opmærksomhed og forståelse. Ganske som det sjældent gøres ens fra person til person.

Drengenes identifikationer rejser nye og andre spørgsmål til deres følelse af at være hjemme i Danmark. Deres oplevelse af tilhørsforhold må betegnes som både kompleks og mangesidig. Selvom de ruter, drengene har fulgt, har været forskellige, illustrerer de i sidste ende, at ungdomsårenes tiltagende identitetsmæssige refleksivitet tvinger dem til at finde en balance mellem det at acceptere de identiteter, de bliver budt og selv at konstruere nye brugbare identifikationskategorier til 'hverdags- og fritidsbrug'.

Hverdagens møder med andre unge har indflydelse på drengenes identitetsdannelse, og da venskaber indgår i denne proces, kan man forstå venskaber som et abstrakt, men oplevet 'sted', hvor man bl.a. lærer sig selv at kende. Det skyldes, at man her gennem daglig og rutinepræget interaktion opnår samhørighed. Både Morley (Morley 2000: 46) og Rapport & Dawson (Rapport & Dawson 1998: 7) citerer forfatteren John Berger^{xi} for en beskrivelse af menneskers vilkår i en mobil verden. Ifølge Berger skal hjem ikke søges i en bygning eller et bestemt område, men "in words, jokes, gestures, actions, even in the way one wears a hat". I det perspektiv - og med drengenes samvær i fodboldklubben som belæg - kan man antage, at venskaber fungerer som oplevede hjem. Najib giver indirekte udtryk for dette. Han besvarer mit spørgsmål om, hvad han føler sig som:

"Helt ærligt, jeg ved det ikke. Jeg føler mig som alt, faktisk. Hvis jeg nu går med danskere, så føler jeg mig som dansker. Hvis jeg går med arabere, så føler jeg mig som araber. Så det er lige meget. Jeg går efter, hvem mine venner er. Så det er lige meget, hvor jeg kommer fra, hvis bare vi har det sjovt, kender hinanden godt, og snakker godt sammen."

Adil har som barn og nu som ung haft mange venner af både dansk og anden etnisk oprindelse. Han har boet i Danmark det meste af sit liv, og han forestiller sig, at han skal blive boende her, men alligevel omtaler han sig som "gæst" i Danmark. Han siger ligefrem, at han tidligere opfattede sig selv som dansker, men at han nu føler sig som udlænding. Adil nævner desuden, hvilken indvirkning de mange problemer, der har været med indvandrere i Danmark, har haft: det er for ham blevet forbundet med "pinlighed" at være udlænding. Jeg spørger, om han ikke kunne tænke på sig selv som dansker nu?

"Nej, det kunne jeg faktisk ikke. (...) Jeg kunne ikke gøre det mere. (...) Da jeg var lille, der (...) tænkte man ikke så meget over at udlændinge og danskere, at der er forskel. Der tænkte man, at de er det samme. Men nu tænker man, at udlændinge og danskere, de er ikke det samme. (...) Nu går jeg f.eks. mere med udlændinge."

For Tai, som er født i Danmark, kommer det etniske fællesskab imidlertid i første række. Han har gået i almindelig folkeskole og har været venner med både danskere og udlændinge. Bastant kommer hans udmelding: "Jeg kan bare bedre lide at gå med min egen slags. Jeg ved ikke hvorfor".

Den udmelding gør mig nysgerrig. Han virker rå og selvstikker, tænker jeg. Men jeg vil nå længere ind, så jeg provokerer ham og siger: "Jeg kan ikke lade være med at sidde og tænke sådan her: Du er jo født i Danmark. Du snakker perfekt dansk. Du siger alligevel, at det er rart at være sammen med din egen slags. Din egen slags det er?"

"Ja, det er vietnamesere. Nationalitet. Eller hvad du vil kalde det. (...) Selvfølgelig tænker jeg på mig selv som vietnameser, for jeg har vietnamesiske forældre og sådan. Jeg kan huske engang jeg gik meget sammen med danskere. Men... Jeg ved det ikke. Jeg har engang været meget skiftende mellem dem. Men nu hænger jeg mere op ad den ene side. Jeg hænger faktisk kun op ad den ene side. (...) Det er bare blevet sådan. Jeg kan bedre lide at være sammen med vietnamesere. Ikke fordi jeg ikke kan lide at være sammen med danskere. Det er bare blevet sådan. Det er hyggeligere."

Jeg fortsætter med at forfølge hans svar. Det giver flere oplysninger: Dels bliver det tydeligere, at der i identitetsdannelsen ofte indgår personlige narrativer og selvmodsigelser, dels bevæger Tai sig fra at tale om én etnisk gruppe og til at anvende den bredere dækkende udlændingebetegnelse:

"Det [Danmark] er ligesom mit hjem. Jeg har aldrig været i Vietnam, så jeg ved ikke, hvordan der er. Jeg føler mig faktisk som en dansker, fordi jeg er født her, og jeg er på en måde også vokset op blandt danskere, for jeg har gået på skole og sådan. Der var rigtig mange danskere. Indtil de sidste par år, hvor jeg kun har været sammen med

udlændinge. Jeg ved ikke hvorfor. Det er alt det der, aviserne skriver. Jeg har fået så dårligt indtryk af danskere. (...) Selvfølgelig er ikke alle sammen sådan, men jeg synes mange af dem..."

Forinden har jeg også spurgt til Tais opdagelse af sin etnicitet. Han fortæller, at han som barn ikke tænkte meget over det, men det ændrede sig "vel her for et par år siden. Jeg blev lidt mere moden. Før det tænkte jeg: Okay. Jeg er født i Danmark, og sådan noget. (...) Måske jeg følte mig lidt som dansker, men alligevel har jeg aldrig følt mig som dansker alligevel. For når jeg ser mig i spejlet, så..."

Så hvilken tilknytning har en gruppe drenge med indvandrerbaggrund til Danmark? Et land de er født i eller har boet i størstedelen af deres unge liv. Hvordan oplever de deres hverdag som unge i det danske samfund? Føler de sig mon hjemme her i Danmark? Eller giver det overhovedet mening at tale om 'hjem' som et konkret sted, eller skal det snarere opfattes som kontekstuel oplevede tilhørsforhold?

Som Mustafa, Tahir, Najib, Umar og Tai, i det lille lyseblå klubhus i Gellerup, tilbød et indblik i deres tanker om hvordan og med hvem, de identificerer sig, er kun ét sikkert: Enkle svar findes ikke. Den kompleksitet, som karakteriserer såvel drengenes som andre unge med indvandrerbaggrunds identitetsdannelse, bliver meget synlig gennem spørgsmålet om tilhørsforhold – her illustreret ved spørgsmålet om hvor og hvordan man føler sig hjemme. Samtidig med at drengene forholder sig til traditionelle opfattelser af hjem, som konkrete geografiske steder, arbejder de på at håndtere nye abstrakte og oplevede tilhørsforhold. Som følge af de kontekstuelle betingelser kan disse tilhørsforhold betragtes som hjem. Venskaber på tværs af etniciteter, men også idéer om etnisk betingede bånd, giver næring til gyldigheden af denne opfattelse.

Drengenes tilknytning til det danske samfund må imidlertid betragtes som en følsom og mangesidet problematik - om end det er værd at bemærke, at de alle tager udgangspunkt i den danske realitet. Drengenes refleksive omtale af sig selv som udlændinge skaber en identitetsmæssig afgrænsning til danskerne. Det udspringer bl.a. af den følelse af marginalisering, mange af drengene giver udtryk for. Men selvom de føler sig som og omtaler sig selv som udlændinge, så er de udlændinge i Danmark. Det er netop det, der gør deres kulturelle identitetsdannelse både kompleks og kontekstuel. Betegnelsen giver ganske enkelt ikke den samme mening i fx Tyskland.

Øst. Vest. Hjemme bedst? Jo, det er da muligt. Men måske en mere præcis og tidssvarende vending i dag burde lyde mere à la: Øst. Vest. Kend dig selv bedst...

Adam Aisen

Cand. mag. i Europastudier og Dramaturgi, projektleder for IdrætsGuiderne – et projektsamarbejde mellem Dansk Flygtningehjælp og DGI Storkøbenhavn. Projektet søger at afhjælpe barrierer for tosprogede børns deltagelse i idrætsforeningslivet.

ⁱ Artiklen er en redigeret version af et kapitel fra specialet *VENSKABSKAMPE. Fodbold og identitetsdannelse blandt drenge med indvandrerbaggrund*, Afdeling for Europastudier, Aarhus Universitet 2002.

ⁱⁱ I begrebet unge (drenge) med indvandrerbaggrund vælger jeg en samlet betegnelse for unge med både flygtninge- og indvandrerbaggrund. Almindeligvis mener jeg, at man for klarhedens skyld bør søge at skelne mellem flygtninge og indvandrere, men i nærværende sammenhæng har jeg valgt den samlede betegnelse, fordi jeg finder den neutral og åben. At jeg vælger ordet indvandrer i betegnelsen skyldes, at de unge, jeg refererer til, er født i eller kommet til Danmark som følge af deres forældres historier. I den forståelse mener jeg, de unge har en indvandrerbaggrund.

ⁱⁱⁱ Jeg har valgt at anonymisere drengene ud fra et almindeligt etisk princip, som siger, at de efter aftale med mig har diskuteret private følelser og oplevelser mod ikke at blive nævnt ved eget navn. Alle navne i artiklen er derfor ændrede.

^{iv} På holdet spiller ca. 20 spillere hvoraf ingen er etnisk danske af oprindelse. Til gengæld er holdet sammensat af drenge af omkring otte forskellige etniske oprindelser, alle oprinder dog fra lande, som falder ind under kategorien flygtningelande.

^v Denne form for interview kaldes også af Steinar Kvale for det åbne, halvstrukturerede livsverdensinterview og er særligt godt til at indfange komplekse problemstillinger som den, jeg arbejdede med.

^{vi} En del af drengene nævner specifikt formanden for Dansk Folkeparti, Pia Kjærsgaard, som en årsag til de mange "racister" de mener der er kommet i Danmark. Pia Kjærsgaard knyttes i denne sammenhæng tæt til mediernes rolle.

^{vii} Birgit Møller og Lise Togeby (Møller & Togeby 1999) har foretaget en undersøgelse af oplevet diskrimination blandt etniske minoriteter, og de sammenfatter i den forbindelse, at "de fleste etniske minoriteter oplever en betydelig mængde diskrimination, at de kan fortælle om verbale og fysiske overfald fra danskernes side, og at de oplever de offentlige myndigheder som fjendtlige og modvillige" (106). Møller og Togeby påpeger, at der "i den oplevede og rapporterede diskrimination indgår både et subjektivt og et objektivt element", og at "unge mænd med et meget højt aktivitetsniveau, der lever en stor del af deres liv på gaderne i de store byer, og som gennem deres livsform udsætter sig for mere diskrimination end for eksempel midaldrende familiefædre, der er bosat i en mindre dansk provinsby" (107-8).

^{viii} Jeg spørger f.eks. Najib, hvad han forstår ved racisme. Til det svarer han, at man "ikke [er] racist, når man kalder en "perker" og sådan noget. Men når man begynder at gøre nogle racistiske ting, f.eks. når der kommer arabiske piger forbi med tørklæder på, og [man] river tørklæderne af. (...) hvis man gør noget imod ens religion, så er man racist." At betragte racisme på denne måde kan defineres som diskrimination af kulturelle og religiøse praktikker, og den adskiller sig dermed væsentligt fra den traditionelle omgang med racismebegrebet, som funderes på en hierarkisk, biologisk determinisme.

^{ix} Eksempler gives hos bl.a. Lindholm & Vinderskov (1997), Mørck (1998, 2001), Røgilds (1995) og Tireli (1999).

^x Denne udlændingeidentifikation skal også ses i lyset af den boligsituation, de alle er i. Således bor de alle i områder, der udefra ofte beskrives som ghettoer, og hvor det i sagens natur kan være nemmere at finde venner blandt udlændinge end blandt danskere.

^{xi} Bogen der citeres fra, er: Berger, John (1984) *And Our Faces, My Heart, Brief as Photos*, London: Writers & Readers

Litteratur

Caglar, Ayse S. (1997) "Hyphenated Identities and the Limits of 'Culture'", I: T. Modood & P. Werbner (eds.) *The Politics of Multiculturalism in the New Europe: Racism, Identity and Community*, s. 169-86, London: Zed Books

Giddens, Anthony (1996) *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under senmoderniteten*, København: Hans Reitzels Forlag

Lindholm, Jonas & Vinderskov, Kirstine (1997) *Generationen der blev kulturpendlere – Et kvalitativt studie af unge muslimers hverdag*, Working Paper, Department of Sociology, Lund University

Morley, David (2000) *Home territories: Media, Mobility and Identity*, London: Routledge

Møller, Birgit & Togeby, Lise (1999) *Oplevet diskrimination. En undersøgelse blandt etniske minoriteter*, København: Nævnet for etnisk ligestilling, s. 9-15, 106-110

Mørck, Yvonne (1998) *Bindestregsdanskere. Fortællinger om køn, generationer og etnicitet*, København: Forlaget Sociologi

Mørck, Yvonne (2001) "Etniske minoritetsunge i Danmark. Strategier, udfordringer og potentialer", I: F. Balvig m.fl. *Ungdomssociologi*, s. 183-230, København: Forlaget Columbus

Rapport, Nigel & Dawson, Andrew (1998a) "The Topic and the Book", I: N. Rapport & A. Dawson (eds.) *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*, s. 3-17, Oxford: Berg

Rapport, Nigel & Dawson, Andrew (1998b) "Home and Movement: A Polemic", I: N. Rapport & A. Dawson (eds.) *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*, s. 19-38, Oxford: Berg

---

Røgilds, Flemming (1995) *Stemmer i et grænseland – En bro mellem unge indvandrere og danskere ?*, København: Forlaget Politisk Revy

Tireli, Üzeyir (1999) *Hverdagens erobring – Etniske minoritetsunge i Europæiske storbyer*, København: Hans Reitzels Forlag